

ідентифікація типу та глибини кризи та відповідно до цього впровадження відповідного класу санаційних заходів для відновлення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі.

Джерела та література:

1. Антикризисное управление /под ред. Э. М. Короткова. – М. : Инфра-М, 2002. – 432 с.
2. Антикризисный менеджмент / под ред. А. Г. Грязновой. – М. : Экмос, 1999. – 368 с.
3. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учеб. пособие / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 342 с.
4. Бандурка А. М. Финансово-экономический анализ / А. М. Бандурка, И. М. Червяков. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1999. – 394 с.
5. Булеев И. П. Антикризисное управление предприятием / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. – 179 с.
6. Василенко В. О. Антикризисное управление предприятием / В. О. Василенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
7. Економіка підприємства : підруч. /за ред. С. Ф. По кропивного. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
8. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : павч. посіб. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
9. Фінансовий менеджмент : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Бурк, Н. Ю. Калач та ін. – К. : КНЕУ, 2001.
10. Уткин Э. А. Антикризисное управление / Э. А. Уткин. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 145 с.

Мусаєв Е.К.

УДК 001.895:338.436.33 (477)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

І. Вступ. Перехід до ринкових відносин в Україні супроводжувався великими змінами в сільському господарстві та агропромисловому комплексі. Суттєво трансформувалися організаційна структура АПК, система управління, відносини права власності та земельні відносини, принципи функціонування економічної системи. Все це визначило необхідність теоретичного осмислення реформ у сільському господарстві, розробки практичних рекомендацій щодо формування матеріально-технічних ресурсів, розвитку ринкових відносин, впровадження інноваційних досліджень, державної підтримки економіки галузі, що сприятиме підвищенню ефективності аграрного сектора економіки України в цілому.

Роль агропромислового комплексу в економіці країни обумовлюється винятковою значущістю та незамінністю його продукції в життєдіяльності людини і суспільства. Тому АПК є однією із сфер, які завжди знаходяться під пильною увагою урядів країн. Пріоритетність розвитку АПК проголошена і в нашій країні, що виражається перед усе в державній підтримці галузі. Адже для повноцінного виконання АПК своєї соціально-економічної ролі підприємства потребують відповідного інноваційно-інвестиційного оновлення. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р. [1] вказує на необхідність забезпечення прибутку на авансований капітал в АПК через систему державних організаційно-правових заходів, вдосконалення менеджменту в організації господарської діяльності суб'єктів, впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних (так званих «чистих») технологій виробництва аграрної і продовольчої продукції.

Тому необхідно провести дослідження щодо теоретичних основ інноваційного розвитку агропромислового комплексу в сучасних умовах та довести необхідність до формування інноваційного механізму управління розвитку агропромисловим комплексом.

II. Постановка мети та завдань статті. Метою статті є розгляд теоретичних основ інноваційного розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації. Для цього необхідно виконати низьку завдань:

- розглянути трактування поняття «інновації»;
- проаналізувати роль інновацій у економічному розвитку;
- визначити склад агропромислового комплексу та вплив інвестиційно-інноваційного розвитку на сфери агропромислового комплексу.

III. Результати дослідження. В сучасних умовах глобалізації та інформатизації конкурентоспроможність залежить від використання в процесі виробництва наукових досягнень. Визнано, що 2/3 приросту сільськогосподарської продукції у світі отримується саме за рахунок впровадження інновацій [2, с. 19]. А використання в Україні морально й фізично застарілої техніки і технологій є причиною того, що рівень енерго- та матеріаломісткості аграрної продукції у 4-5 разів вищий, ніж у аналогічній продукції з розвинених країн [3, с. 58].

Одним з перших розглянув роль інновацій в економічному розвитку Й.Шумпетер [4]. За його визначенням, інновації – це нова науково-організаційна комбінація виробничих чинників, створена підприємницьким духом. Для одержання інновації необхідно замість зміни суми факторів змінити форму виробничої функції. Технічна інновація розглядалася як економічний засіб, що застосовується для підвищення прибутку; а основними факторами вважалися активність особи підприємця і технічний розвиток.

Сучасних трактувань поняття «інновації» досить багато. Згідно законодавства України [5], інновації – це новостворені (застосовані) або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери, а інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

В Економічній енциклопедії [6, с. 656] інновація – це новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор здобуває переваги над конкурентами. О.І. Дацій тлумачить [7, с. 9] інновацію в АПК як проведення змін в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері з метою одержання економічного ефекту, спрямованого на задоволення певних суспільних потреб людського буття.

Інновація є важливою складовою НТП. Інновації ґрунтуються на наукових відкриттях і досягненнях в усіх сферах діяльності АПК. Кожен з цих напрямів інновацій має притаманний лише йому зміст, можливості та етапи освоєння [8, с. 16].

Сільське господарство в економіці розвинутих країн перетворюється в наукомістку галузь виробництва. Сукупні витрати на наукові дослідження, пов'язані із сільським господарством (у генетиці, тонкій хімії, механіці) в США складають 4 млрд. дол. на рік [9, с. 133-134]. І кожен долар, затрачений на аграрні дослідження, повертається з 1,35 дол. віддачі. Отже, в сільському господарстві також відбувається науково-технічна революція. Відповідно найбільш промислово-розвинені країни – США і Західна Європа – дають 70% світового експорту сільськогосподарської продукції.

Розробка та впровадження інновацій неможливі без вкладання ресурсів, тобто без інвестицій. Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. За Дж.Кендриком [10, с. 28, 31, 175], інвестиції – поточні витрати, спрямовані на збільшення майбутніх доходів; капітал – потенційна здатність протягом визначеного періоду часу створювати продукт і доход; тобто інвестиції – витрати на підтримку чи збільшення здатності створювати продукт і доход. Аналогічну думку мають й інші закордонні дослідники.

Суттєвий внесок в розвиток ідеї довгих інноваційних хвиль вніс К.Фрімен. Він почав розглядати довгохвильовий підйом не тільки як результат впровадження радикальних нововведень в одній чи декількох галузях та їх наступного росту, але і як процес дифузії технологій від декількох лідируючих секторів до всієї економічної системи. Крім того, він звернув увагу на те, що широке розповсюдження технологій стає можливим в результаті ряду соціальних та інституційних змін: кооперації, конкуренції, організації науково-дослідної діяльності, участі держави в стимулюванні інноваційної діяльності, національних та міжнародних режимів економічного регулювання.

Під інноваційним розвитком ми розуміємо насамперед послідовно реалізовані нововведення. Саме нововведення, тобто науково-технологічна розробка, винахід, стає інновацією, як правило, у вигляді товару, послуги, методу. Він більш успішний, коли охоплює не одну вузьку область (наприклад, виробництво зерна), а містить у собі також сфери, що впливають на загальний результат (керування, маркетинг, навчання персоналу, фінанси, продаж тощо). Отже, інноваційний розвиток повинен носити комплексний характер.

Всякий інноваційний розвиток – це не тільки основний інноваційний процес, але і розвиток системи факторів і умов, необхідних для його здійснення, тобто інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал представляє собою серцевину всього економічного потенціалу регіону, країни. Інноваційний потенціал визначає як завершальну частину виробничого циклу і його реальні пропускані можливості, що істотно позначається на кінцевому результаті.

Поширеною думкою є те, що основним напрямком стимулювання інноваційного розвитку є відновлення основних фондів і насамперед автотракторного парку. Але підсиливши в такий спосіб виробничо-технологічний потенціал сільськогосподарського підприємства і не торкнувшись інших його частин, ми одержуємо, як правило, замороження фінансових засобів.

Стимулюючим заходом щодо розвитку науково-технічного потенціалу та його інноваційного використання є вдосконалення системи стимулювання виконавців науково-технічних розробок на етапі наукових досліджень і в процесі їх освоєння у виробництві. Ця система має базуватися на соціально-економічних оцінках та враховувати науково-технічне значення пріоритетних проектів, тобто залежати від рівня ефективності використання технологічних нововведень. Така система активно практикується в зарубіжних країнах, зокрема в США рівень податків встановлюється диференційовано відповідно до доходу підприємства в межах 15-34% [9].

Інноваційний розвиток містить у собі такі послідовні етапи: виявлення проблеми та виникнення нової технічної ідеї для її задоволення; проведення досліджень і розробок та оформлення винаходу; інвестування виробництва, освоєння та використання; розповсюдження результатів НТП тощо. При цьому із загальної кількості запропонованих новітніх ідей згідно з вітчизняною практикою близько 80% відхиляються на стадії трансформації новації в інновацію, в США цей показник складає лише 52% [9].

На думку П.Т. Саблука [8, с. 16], пріоритетами в Україні повинні стати людина та її здоров'я, екологія, аграрний сектор і енергетика. Тільки на основі забезпечення цих пріоритетів з метою одержання високих кінцевих результатів можна включити інші сфери і види діяльності. При цьому інноваційний аналіз є одним з головних методів визначення факторів успіху.

Отже до складу АПК входять досить різні за своїм змістом галузі: сільське господарство, промисловість, торгівля, але їх об'єднує технологічний ланцюг (рис. 1). І необхідно відзначити, що рівень

інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектора повинен забезпечуватися усім технологічним ланцюгом.

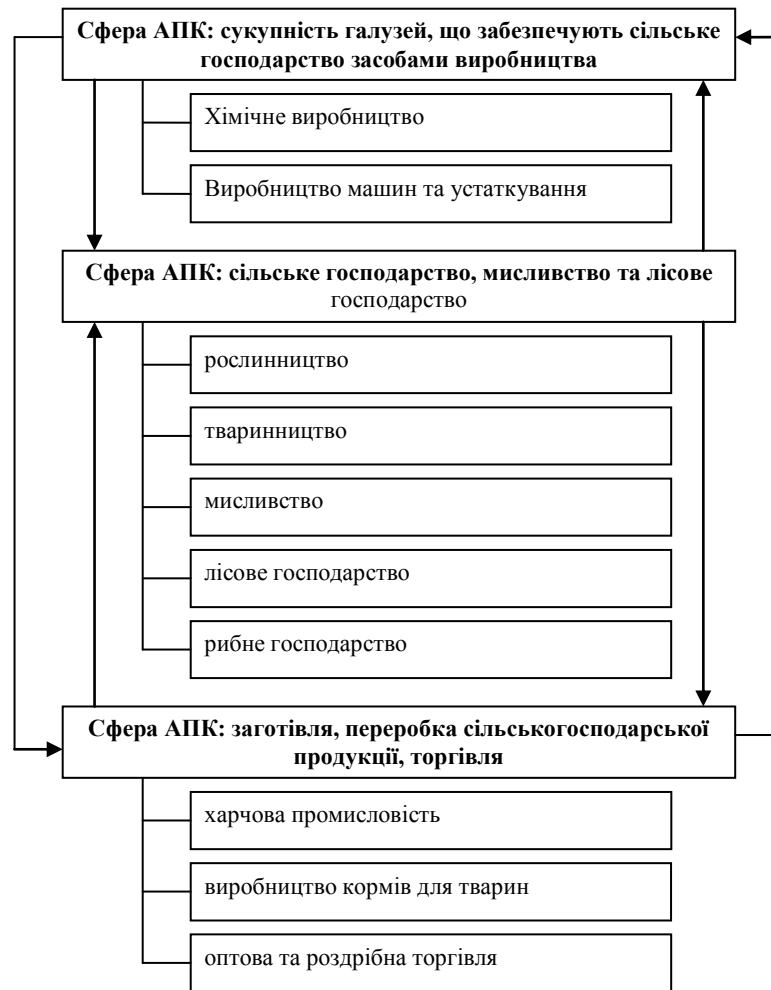

Рис. 1. Сукупність сфер АПК за галузевою структурою

Що ж стосується специфіки розвитку сільського господарства, то ще А.Сміт довів, що усі найбільш його крупні поліпшення і піднесення були обумовлені припливом капіталу, який початково був накопичений у містах; і що у всіх розвинутих суспільствах головний товарообмін здійснюється саме між жителями міста і села; і що саме торгівля і промисловість міст є причиною розвитку сільського господарства. Тому будь-яке накопичення інноваційно-інвестиційного потенціалу для АПК можливе тільки через адекватно розвинуте місто і торгівлю.

Одночасно необхідно підкреслити, що ще у Законі України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції розглядались як один з найважливіших засобів досягнення соціального ефекту. У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації також є одним з засобів істотного поліпшення структури та якості соціальної сфери [5]. А у Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» особливий пріоритет вбачається у гармонійному розвитку людського потенціалу.

IV. Висновки:

1. Інновації – це нова науково-організаційна комбінація виробничих чинників, створена підприємницьким духом. Інноваційний розвиток – це розвиток системи факторів і умов, необхідних для його здійснення інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал визначає як завершальну частину виробничого циклу і його реальні пропускі можливості, що істотно позначається на кінцевому результаті.

2. Етапи інноваційного розвитку: виявлення проблеми та виникнення нової технічної ідеї для її задоволення; проведення досліджень і розробок та оформлення винаходу; інвестування виробництва, освоєння та використання; розповсюдження результатів НТП тощо.

3. До складу АПК входять три сфери: сукупність галузей, що забезпечують сільське господарство засобами виробництва; сільське господарство; заготівля, переробка сільськогосподарської продукції, торгівля. Таким чином до складу АПК входять досить різні за своїм змістом галузі: сільське господарство, промисловість, торгівля, але їх об'єднує технологічний ланцюг. І необхідно відзначити, що рівень інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектора повинен забезпечуватися усім технологічним ланцюгом.

Джерела та література:

1. Герасимчук В. Г. Розвиток підприємництва : діагностика, стратегія, ефективність / В. Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 1995. – 265 с.
2. Ушачев И. Г. Агропродовольственный комплекс России : проблемы и решения / И. Г. Ушачев // Экономика АПК. – 2003. – № 3. – С. 3-19.
3. Жарков Ю. В. Формування системи механізмів управління інноваційним процесом в АПК регіону / Ю. В. Жарков // Экономика АПК. – 2003. – № 8. – С. 57-63.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; [пер. с нем.]. – М. : Прогресс, 1982.
5. Закон України „Про інноваційну діяльність”: від 4.07.2002 р. N 40-IV із змінами від 25.03.2005 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.net/data/base44/ukr44201.htm>.
6. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / ред. С. В. Мочерний та ін. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
7. Дацій О. І. Ефективність інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві : автореф. дис. ... доктора екон. наук / О. І. Дацій; ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. – К. : 2005. – 39 с.
8. Саблук П. Т. Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / П. Т. Саблук // Экономика АПК. – 2003. – № 1. – С. 12-17.
9. Назаренко В. И. Сельское хозяйство России в системе мирохозяйственных связей / В. И. Назаренко // Экономика АПК. – 2003. – № 9. – С. 131-138.
10. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Дж. Фендрик; ред. А. И. Анчишкина; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1978. – 275 с.

Новиков А.В.**УДК 336.774.3(477)****РЕСТРУКТУРИЗАЦИЯ КРЕДИТНОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ В УКРАИНЕ:
МИРОВОЙ ОПЫТ**

Позитивная динамика кредитования частного сектора является результатом нормального и ожидаемого развития финансового рынка Украины в условиях ее интеграции к еврообществу. При этих условиях растущие объемы кредитования в значительной мере поглощаются за счет спроса на денежные средства. Из позиции спроса позитивная динамика кредитования подкреплялась ожиданиями высших доходов, а из позиции предложения – стремительным увеличением объемов кредитования, почему последние два лет способствовала украинская банка с иностранным капиталом (его часть в уставном капитале отечественных банков на 01.01.2009 г. составляла 36.7%).

Следует отметить, что в последнее время кредиты в Украине финансировались не только за счет депозитов, но и за счет других видов обязательств, прежде всего – привлеченных на внешних рынках. Существенное увеличение объемов кредитования в иностранной валюте, в свою очередь, предопределяло усиление влияния валютных рисков.

Существенное увеличение объемов кредитование само в иностранной валюте, с точки зрения банков, в известной мере было предопределено наличием в Украине фактической привязки курса гривны к доллару США (соответственно валютный риск брал на себя Национальный банк), низшей стоимостью ресурсов на внешних рынках, а также умеренным уровнем требований относительно формирования резервов под определенную операцию.

С точки зрения заемщиков преимущество кредитам в иностранной валюте предоставлялась из таких соображений: привлекательность процентной ставки по займам в иностранной валюте, доступность таких кредитов для будущего заемщика. В то же время ожидания рынка свидетельствовали о перспективе неизменности обменного курса гривны относительно доллара США. Эти ожидания основывались в частности на Основных принципах денежно-кредитной политики НБУ на 2008 год: обменный курс гривны относительно доллара США должен был находиться в пределах валютного коридора 4.95-5.25 грн. за один доллар США.

Как следствие, кредиты, предоставленные депозитной корпорацией (кроме Национального банка), составляли 59.5 %, а в сегменте физических лиц – 71.9 % (по состоянию на конец 2008 года).

Ситуация резко изменилась в связи с ухудшением внешнеэкономической конъюнктуры, девальвацией гривны, которая началась с середины сентября 2008 года. Отказ от фактической привязки курса гривны к доллару США привел к смещению валютного риска на частный сектор и повлекла нестабильность обменного курса. Гривна обесценилась на 50% с начала года и почти на 70% относительно наивысшего уровня на протяжении года (4.5 гривны за доллар в начале июля). Соответственно за это время (на 01.12.2008 г.) стоимость предоставленных физическим и юридическим лицам кредитов выросла в гривневом эквиваленте почти на 34.6% - до 391.6 млрд. грн., невзирая на сокращение стоимости кредитов в долларовом эквиваленте (около 3%). Также существенно выросли в гривневом эквиваленте проценты, которые заемщикам необходимо платить за валютными кредитами.

На сегодня эта проблема привлекает все большее внимание научных работников и практиков. В частности над ею работают С.Васильева, Б. Кушнирук, Л.Певен, В.Пинзеник, П. Хилберста другие, однако исследуется она преимущественно в контексте общей стабилизационной программы. В последнее время в газете и журналах опубликованы труды, посвященные проблеме реструктуризации кредитов в Украине, правда, касаются они лишь отдельных вопросов, в частности конвертирование части основного долга по кредиту в иностранной валюте за курсом 5.05 [1, с. 260], осуществление целевого рефинансирования банков